

*О.Ю. Акименко**, канд. екон. наук, доцент
О.В. Сизоненко, канд. екон. наук, доцент
кафедра бухгалтерського обліку,
оподаткування і аудиту
Чернігівський національний технологічний університет
(м. Чернігів, Україна)

ІНВАЛЮТНІ ОПЕРАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ: БУХГАЛТЕРСЬКИЙ АСПЕКТ

Здійснення операцій, пов'язаних із зовнішньоекономічною діяльністю (ЗЕД) вимагає від суб'єктів господарювання знань міжнародних правил розрахунків; дотримання валютного законодавства під час укладання ЗЕД – контрактів (в т.ч. порядку пред'явлення претензій контрагенту-нерезиденту в разі невиконання умов ЗЕД-контракту); вільного володіння нормативною базою щодо здійснення розрахунків в іноземній валюті. Враховуючи систематичні зміни правових норм, що регулюють ЗЕД, вважаємо за доцільне проаналізувати найбільш значущі зміни валютного регулювання та оцінити їх вплив на систему бухгалтерського обліку.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних та методичних положень визнання та оцінки валютних операцій враховуючи зміни в чинному законодавстві.

Виклад основного матеріалу. За своєю економічною сутністю валютні операції є складними, з притаманним їм високим ступенем ризику та різноманітністю форм здійснення. Так, відповідно до ст.1. Декрету №15-93 «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» [1], валютні операції це:

- операції, пов'язані з переходом права власності на валютні цінності, за винятком операцій, що здійснюються між резидентами у валюті України;
- операції, пов'язані з використанням валютних цінностей в міжнародному обігу як засобу платежу, з передаванням заборгованостей та інших зобов'язань, предметом яких є валютні цінності;
- операції, пов'язані з ввезенням, переказуванням і пересиланням на територію України та вивезенням, переказуванням і пересиланням за її межі валютних цінностей.

Тобто, у процесі здійснення зовнішньоекономічної діяльності виникає необхідність продажу та купівлі іноземної валюти.

Для регулювання обсягу грошової маси на валютному ринку України, НБУ встановлено порядок проведення обов'язкового продажу інвалютних надходжень суб'єктами ЗЕД (на строк до шести місяців). З 23 вересня 2014 року розмір обов'язкового продажу інвалютних надходжень становить 75% (до 03 червня 2015 р.) [4, 5]. Уповноважений банк зобов'язаний здійснити обов'язковий продаж надходжень в іноземній валюті без доручення клієнта і виключно наступного робочого дня після дня зарахування таких надходжень на розподільчий рахунок. Решта надходжень в іноземній валюті залишається в розпорядженні суб'єктів ЗЕД (резидентів та нерезидентів) і використовується ними відповідно до правил валютного регулювання.

Придбання іноземної валюти також здійснюється через уповноважені банки. З цією метою суб'єкти ЗЕД подають до обслуговуючого банку заявку на купівлю іноземної валюти. Банк, в свою чергу, виконує доручення клієнта не раніше третього операційного дня із дня зарахування відповідної суми на розподільчий рахунок.

Іноземна валюта куплена за дорученням резидента повинна бути використана за призначенням протягом 10 робочих днів після дня зарахування іноземної валюти на поточний рахунок резидента. Позитивним фактом є скасування сплати пенсійного збору в розмірі 0,5% при купівлі безготівкової іноземної валюти (окрім фізичних осіб, які сплачують 2% пенсійного збору при купівлі готівкової валюти).

Для бухгалтерського обліку придбання (продажу) іноземної валюти бухгалтери суб'єктів ЗЕД (резидентів) використовуються рахунки: 312 «Поточні рахунки в іноземній валюті»; 314 «Інші рахунки в банку в іноземній валюті»; 333 «Грошові кошти в дорозі в національній валюті»; 334 «Грошові кошти в дорозі в іноземній валюті». За дебетом цих рахунків відображається надходження грошових коштів (документів), за кредитом – вибуття і списання коштів у дорозі після їх зарахування на відповідні рахунки. Витрати підприємства, пов'язані з придбанням іноземної валюти обліковуються на рахунку 942 «Витрати на купівлю-продаж іноземної валюти», а дохід – на рахунку 711 «Дохід від купівлі-продажу іноземної валюти».

В міжнародній практиці відсутні відмінності між валютними операціями та операціями в іноземній валюті, так як термін «Foreign Currency Transactions» фактично об'єднує ці поняття. Але, відповідно до ПСБО № 21 «Вплив змін валютних курсів», під операцією в іноземній валюті (валюті іншій, ніж валюта звітності) розуміють господарську операцію, вартість якої визначена в іноземній валюті або яка потребує розрахунків в іноземній валюті [3].

Нагадаємо, що НБУ має право змінювати строки розрахунків за експортом та імпортом товарів [2]. Станом на сьогоднішній день строк розрахунків за експортом/імпортом товарів становить – 90 календарних днів. Також експортерам заборонили залік за ЗЕД- контрактом.

Новими заходами, запровадженими НБУ також є: заборона на видачу готівкової валюти за платіжними картами; заборона на виведення дивідендів (... "заборонити купівлю, перерахування іноземної валюти з метою проведення таких операцій: ... з повернення за кордон іноземному інвестору дивідендів"); обов'язкове надання банками довідки від Державної фіскальної служби про відсутність податкової заборгованості у імпортера при узгодженні платежів на суму у понад 50 тисяч доларів (крім товарів критичного імпорту) та ін. [5].

При здійсненні операцій в іноземній валюті (експортних та імпортних) суб'єкти ЗЕД постають перед необхідністю відображення в обліку курсових різниць, що виникають в результаті неспівпадіння курсів валют на дату здійснення господарської операції та фактичного перерахування коштів.

Відображаються на кожному даті балансу, згідно вимог П(С)БО №21 наступні статті:

а) монетарні статті в іноземній валюті відображаються з використанням валютного курсу на кінець дня дати балансу;

б) придбані за інвалюту немонетарні статті, які відображені за історичною собівартістю, відображаються за валютним курсом на початок дня дати здійснення операції;

в) немонетарні статті за справедливою вартістю в іноземній валюті відображаються за валютним курсом на початок дня дати визначення цієї справедливої вартості [3].

Визначення курсових різниць за монетарними статтями в іноземній валюті проводиться на дату балансу, а також на дату здійснення господарської операції в її межах або за всією статтею [3]. Для визначення курсових різниць на дату балансу застосовується валютний курс на кінець дня дати балансу. При визначенні курсових різниць на дату здійснення господарської операції застосовується валютний курс на початок дня дати здійснення операції. Підприємство може здійснити перерахунок залишків на кінець дня за монетарними статтями в іноземній валюті, за якими протягом дня здійснювались господарські операції із застосуванням валютного курсу, встановленого на кінець цього дня. Курсові різниці від перерахунку грошових коштів в іноземній валюті та інших монетарних статей про операційну діяльність відображаються у складі інших операційних доходів (витрат). Курсові різниці від перерахунку монетарних статей про інвестиційну і фінансову діяльність відображаються у складі інших доходів (витрат). Відповідно використовуються наступні рахунки: 714 «Дохід від операційної курсової різниці»; 744 «Дохід від неопераційної курсової різниці»; 945 «Втрати від операційної курсової різниці»; 974 «Втрати від неопераційних курсових різниць».

Висновок. На думку експертів, запровадження нових адміністративних заходів на валютному ринку разом із деескалацією конфлікту на сході країни, а також отримання коштів від міжнародних фінансових організацій дадуть змогу зняти напругу на грошово-кредитному ринку, знизити волатильність курсу та сформувані тенденцію на зниження інфляції до однозначного рівня у середньостроковій перспективі.

Список посилань на джерела:

1. Декрет України про систему валютного регулювання і валютного контролю від 19.02.1993 № 15-93 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua>.
2. Закон України «Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті» від 23.09.1994 р. №185/94-ВР [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів» від 10.08.2000 р. №193 [Електронний ресурс]. / - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
4. Постанова Правління НБУ «Положення про порядок та умови торгівлі іноземною валютою» від 10.08.2005 р. № 281 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua>.
5. Постанова Правління НБУ «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України» від 03.03.2015 р. № 160 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua>.